

פרפראות בפרשה

לעילוי נשמת
הרב חפץ בן אסתר זצ"ל

אייר התשפ"ה
מפטיר - הנה עזי ומעזי (ירמיה טו יט)
פרקי אבות פרק ה'

פרשת בהר בחוקותי – שבת מברכין

עלון פרפראות בפרשה וחיידושי תורה מ'א' ועד ת' על פרשת השבוע עניינא דיומא מפרשי ומדרשי חז"ל
התשובות מסודרות לפי סדר א-ב

מולד חודש סיון יהיה ביום שלישי בשעה 9, 14 דקות ו 3 חלקים

צירוף הוי"ה של החדש הזה הוא יוה"ה, יוצא מפסוק (שמות כו יט) ידתי ולצלע המשכן השנית (בני יששכר)
בפרשת בהר 57 פסוקים, בפרשת בחוקותי 78 פסוקים. סה"כ 135 פסוקים. = סכנה, סמיכה.

יש בהן ארבע עשרה מצוות עשה ועשרים מצוות לא תעשה. (ספר החינוך)

עשה: ספירת שבע שבתות שנים • תקיעת שופר ביום הכיפורים של יובל • קידוש שנת היובל • עשיית דין בין לוקח ומוכר • השבת קרקע לבעליה ביובל • פדיון הנחלות שהן תוך העיר עד השלמת שנה • עבודה בעבד כנעני לעולם • מעריך אדם שיתן דמיו הקצובים בתורה • הממיר בהמת קרבן בבהמה אחרת שתהיינה שתייהן קודש • מעריך בהמה שיתן כפי שיעריכנה הכהן • מעריך בתים שיתן כערך שיעריכם הכהן ותוספת חומש • מעריך שדה שיתן כערך הקצוב בפרשה • מחירים מנכסיו שהוא לכהנים • מעשר בהמה טהורה בכל שנה • לא תעשה: שלא נעבוד האדמה בשנה השביעית • שלא נעבוד עבודה גם באילנות • שלא נקצור ספיחים בשנה השביעית • שלא נאסוף פירות האילן שבביעית כדרך שאוספין אותן בכל שנה • שלא נעבוד הארץ בשנת היובל • שלא נקצור ספיחי תבואות של שנת היובל • שלא לאסוף פירות האילנות בשנת היובל כדרך שאוספין אותן בשאר השנים • שלא להונות במקח וממכר • שלא להונות אחד מישראל בדברים • שלא נמכור שדה בארץ ישראל לצמיתות • שלא לשנות מגרשי ערי הלויים ושדותיהם • שלא להלוות ברבית לישראל • שלא נעבוד בעבד עברי עבודת ביון כמו בעבד כנעני • שלא נמכור עבד עברי על אבן המקח • שלא לעבוד בעבד עברי בעבודת פרך • שלא להניח לגויינלעבוד בעבד עברי הנמכר לו • שלא נשתחוה על אבן משכית אפילו לשם • שלא נמיר הקדשים • שלא לשנות הקדשים מקרבן לקרבן • שלא ימכר קרקע שהחרים אותה בעליו אלא נתתן לכהנים • שלא יגאל שדה החרם • שלא למכור מעשר בהמה אלא יאכל בירושלים.

ביום הזה מתחיל שליטת מזל תאומים, על כן ביום הזה דייקא נעשו עם הקודש באחדות עם קונם כביכול כתאומים, וכן בינם לבין עצמם, וייתן שם ישראל (שמות יט, ב) לשון יחיד, כאיש אחד חברים [מכילתא]. ועל פי האמור בזהר תומי"ם חסר בגימטריא מלכו"ת.

על פי דברי ספר יצירה. הנה סיון נברא באות ז', והנה ניתנה התורה על ידי משה, דור הז' מן אברהם ראש היחוס, אברהם יצחק יעקב לוי קהת עמרם משה. וכן מבריא עולם נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים [תנחומא נשא פט"ז]. והנה באו הרשעים וסילקו את השכינה עד לערבות, [שבעה רקיעים הם, ואלו הן: וילון, רקיע, שחקים, זבול, מעון, מכון, ערבות. חגיגה יב:] והנה באו אחר כך הצדיקים מדור אל דור, עד שהורידו את השכינה מערבות אל עולם הזה ירידה זו'. והנה החדש הזה שליטת הז' דייקא מסוגל לזה, על כן ביום הזה [פירוש, בראש חדש סיון] דייקא ביום הזה בראש יום ו' (בני יששכר – סיון)

בחודש הזה המזל הוא אוריאול ולכל מזל לית פה ולשון, ולמזל סיון יש לו שניתנה בו תורה לקיים והגית בו יומם ולילה, (ילקוט ראובני דף צ"ב ע"ג יעו"ש), ואוי המרבה לו דברים בטלים, ומה גם בחודש הזה ואינו מקיים ודברת בם, ואין צריך לומר המדבר נבלות הפה וליצנות ולשון הרע ושקר וחנופה, ודבור חול בשבת, ודבור בית הכנסת ובשעת התפילה, ושיחה עם נשים כדי להסתכל ביופיין, וכיוצא מאלה מכל דבור שאסור לדבר זכולם איסור עולם בכל עת ובכל זמן, ויגדל עונשו במאד מאד בחודש הזה דעושה פגם גדול במזל העליון, ולתופסי התורה איסור מוסיף כי איך יזכו לתורה בפה דובר לשון הרע וכדו'.

ערב שבעות יפריש צ"א פרוטות וישלים עד שיעור שני פעמים ב"ן, ויתנם לתלמיד חכם עני ועניו, והוא תיקון לעון אדם הראשון, ועון העגל, ולפגם הברית, והוא סגולה לחשוכי בנים ומקרב הגאולה. (מועד לכל חי – סיון)

כתב החיד"א – הימים שעמדנו בהר סיני וייתן שם ישראל נגד ה' (שמות יט ב) באחדות כאיש אחד בלב אחד ועל ידי זה פסקה זוהמתינו וזכינו לקבל את התורה, הימים האלו קודש הם ומסוגלים להיטהר ומסוגלים לקנין התורה ומידות טובות ואחדות לעם ישראל, ואם יתעורר אדם בימים אלו להשתדל בלימוד התורה ובקנין מידת הענוה ומידת האחדות וההשתדלות להבין את התורה לפי מדרגתו, אין ספק שיצליח בזה, ותהא לו סגולה יותר ויותר משאר ימים. (לב דוד פרק לא)

שש שנים תזרע (כה ג) ס"ת שמע, בפסוק שמע ישראל י-הנה א-להינו י-הנה אחד. ששה תיבות, לומר לך כל הזרע ששה ימים ויזרע ביום השביעי מעיד בייחודו של הקב"ה שהוא יחיד וברא כל העולם בששה ימים ויזרע ביום השביעי, וכל הזרע בשמיטה כאילו כופר ביחידו של עולם. שבת לי-הנה שש שנים תזרע כלומר אם תשמור שמיטה כראוי מבשרך המקום שתזרע שש שנים, כלומר שלא תצטרך למכרה, ואם לאו תתמסכן וסופך למכרה מחמת עוני כמו שאמרו חז"ל (סוכה מ:) אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר שדהו, לא חזר בו לסוף מוכר ביתו, לא חזר בו לסוף מוכר את עצמו. (רבינו אפרים)

ועשיתם את חקתי ואת משפטי תשמרו ועשיתם אתם וישבתם על הארץ לבטח. (כה יח) בגמרא (סנהדרין יז:) כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין תלמיד חכם ראוי לדור בתוכה: בית דין מפין ועונשין, וקופה של צדקה נגבית בשנים ומתקלקלת בשלשה, ובית הכנסת, ובית המדרש, ובית הפסא, רופא, ואומן, ובלבל, וטבח, ומלמד תינוקות.

עשרת הדברים הללו רמזים בתיבות על הארץ לבטח, שהם ר"ת ע – עינות, מים ממעינות היינו בית המרחץ. ל – לימוד תינוקות של בית רבן. ה – היכל הקודש. א – אומן. ר – רופא. צ – צדקה. ל – לבלבל. ב – בית כנסת. ט – טבח. ח – חכם היינו ב"ד. וזהו שאמר הכתוב וישבתם על הארץ לבטח אם רציתם לשבת באיזה עיר וישבתם בתנאי שיהיה את התנאים של על הארץ לבטח. (ילקוט חמישי)

ואם לא מצאנו ידו די השיב לו (כה כח) ידו די נקרא ישר והפוך. רמז למאמר חז"ל (שבת קנא:) על עניות ועשירות 'גלגל הוא שחזור בעולם'. (נחלת אליהו)

ואם תלכו עמי קרי (כו ה) פרש"י - רבותינו אמרו: עראי, במקרה, שאינו אלא לפרקים, פן תלכו עראי במצות. ומנחם פרש לשון מניעה; וכן: 'הקר רגלך' (משלי כה, ז), וכן: 'קר רוס' (משלי יז, כו). וקרוב לשון זה לתרגומו של אנקלוס [בבבלי]. לשון קרי, שמקשים לבם להמנע מהתקרב אלי.

בשו"ע הלכות ברכת המזון (או"ח קצא ג) **אסור לעשות מלאכה בעודו מברך**. ובמ"ב (סק"ה) מפני שנראה כמברך בדרך עראי ומקרה ואפילו תשמיש קל אסור לעשות ואין צריך לומר שלא יעסוק בדבר שצריך לשום לבו אליו. וכתב הט"ז שיש לזהר שלא לעיין אפילו בדברי תורה בשעה שמברך ברכת המזון כי זה מורה על היות הברכה המזון אצלו רק על צד המקרה וההזדמן ולא דוקא בברכת המזון, הוא הדין כשעוסק בתפלה או באיזו ברכה אחרת וזה נכלל במאמר תורתנו ואם תלכו עמי קרי, דהיינו שלא יהיו המצוות אצלנו על צד המקרה וההזדמנות בעלמא. (עבד המלך)

שאלות

- א. וְנִכְרַתִּי אֶת בְּרִיתִי וְעָקוּב וְאֶף אֶת בְּרִיתִי וְצִדְקָה וְאֶף אֶת בְּרִיתִי אֲבָרְהָם אֲזַכֵּר וְהָאָרֶץ אֲזַכֵּר. (כו מב) 'אתין וגמין ריבויים', מה בא לרבות את.
- ב. וְסִפְרָתָּ לָּךְ שִׁבְעַת שָׁנִים שְׁבַע שָׁנִים שְׁבַע פְּעָמִים וְהָיוּ לָּךְ יָמֵי שִׁבְעַת שָׁנִים תִּשְׁעַת אָרְבָּעִים שָׁנָה. (כה ה) מה הטעם דבספירת העומר כתיב (כג טו) וְסִפְרָתָם לָכֶם לָשׁוֹן רַבִּים, וביובל כתיב וְסִפְרָתָּ לָּךְ לָשׁוֹן יָחִיד.
- ב. וְכִי תִמְכְּרוּ מִמֶּכֶר לְעַמִּיתְךָ אוֹ קֹנֶה מִיָּד עַמִּיתְךָ אֶל תּוֹנוֹ אִישׁ אֶת אֲחִיו. בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחֵר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עַמִּיתְךָ (כה יד) בגמרא (בב"מ נו: ר"ב) ה'הנה אומר: אף המוכר ספר תורה, לפי שאין קץ לדמיה בהמה ומרגלית, מפני שאדם רוצה לוונגן. מי שיש לו שור יפה לחרישה מחזר על אחר שכמותו [לצמדו עמו בעול] שאם בא להצמיד תחת העול שור חלש עם הבריא מקלקל את הבריא, וכן מרגלית נאה למלאות עם חברתה בזוה מן היחידית. אין להם אונאה. רמז לשיטת רבי יהודה בפסוק זה.
- ג. וְאִם הַמִּקְדָּשׁ יִגָּאֵל אֶת בֵּיתוֹ וְיִסָּף חֲמִישִׁית כֶּסֶף עָרְפָּךְ עָלָיו וְהָיָה לוֹ. (כו טו) מה הטעם שאם הבעלים הם הגואלים מוסיפים חומש.
- ד. וְהָיָה עָרְפָּךְ הַזֶּכֶר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה וְהָיָה עָרְפָּךְ חֲמִשִּׁים שָׁקֶל כֶּסֶף בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. וְאִם נִקְבָּה הוּא וְהָיָה עָרְפָּךְ שְׁלֹשִׁים שָׁקֶל. (כו ד) גזירת מלך הם סכומי הערכים. יש מרבתינו ז"ל שביארו מדוע ערך הנקבה הוא קרוב לחצי מהערך של הזכר משום ש**מאיש לקחה** ואין בה כי אם חצי יצירה. (החוקני) וי"א משום שהאיש חייב בתר"ג מצוות והאישה פטורה ממצוות עשה שהזמן גרמא. (רד"צ הופמן). לכאורה היה ראוי שגם מגיל עשרים עד גיל ששים יהיה ערך האישה חצי מהאיש דהיינו עשרים וחמישה שקלים. מה הטעם שערכה עולה בחמישה שקלים.
- ה. **כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבַתָה הָאָרֶץ שְׁבַת לִי-הֵנָּה. שֵׁשׁ שָׁנִים תִּנְרַע שְׁדֶּךָ וְגו'** ו**בְּשָׁנָה הַשְּׁבִיעִת שְׁבַת שְׁבַתוֹן וְהָיָה לְאָרֶץ וְגו'** (כה ב-ד) לכאורה הו"ל להקדים **שש שנים תנרע שדך וגו'** ואח"כ **ושבתה הארץ שבת לך-הנה**. שהרי מיד כשבאו לארץ לא עשו שימטה, אלא תחילה כבשו וחלקו את הארץ שבע שנים ואח"כ עשו שש שנים ואח"כ שמיטה (קידושין מ).
- ו. ראייה בפרשה שעבד עברי כהן אינו נרצע מפני שנעשה בעל מום.
- ז. וְכִי יָמוּךְ אֲחִיד וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהִחֲזַקְתָּ בוֹ. (כה לה) בגמרא (בב"ב יא.) אָמְרוּ עָלָיו עַל בְּנֵימִין הַצַּדִּיק, שֶׁהָיָה מְמוּנָה עַל קוּפָּה שֶׁל צִדְקָה; פֶּעַם אַחַת בָּאתָה אִשָּׁה לִפְנֵיו בִּשְׁנֵי בָצוּרָה, אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, פְּרֹנְסֵנִי! אָמַר לָהּ: הַעֲבֹדָה, שְׂאִין בְּקוּפָּה שֶׁל צִדְקָה כְּלוּם! אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, אִם אֵין אִתָּה מִפְּרֹנְסֵנִי, הָרִי אִשָּׁה וְשִׁבְעָה בָּנִים מֵתִים! עָמַד וּפְרֹנְסָה מִשְׁלֹו. לְיָמִים חֲלָה וְנָטָה לְמוֹת. אָמְרוּ מִלֵּאכִי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִתָּה אָמְרָת: כָּל הַמִּקְדָּשִׁים נִפְשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, כָּאֵילָנוֹ קָיָים עוֹלָם מְלֵא; וּבְנֵימִין הַצַּדִּיק, שֶׁהָיָה אִשָּׁה וְשִׁבְעָה בָּנִים, יָמוּת בְּשָׁנִים מוֹעֲטוֹת הַלָּלוּ? מִיָּד קָרְעוּ לוֹ גִּזְרֵי דִּינוֹ. תִּנָּא: הוֹסִיפוּ לוֹ עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנִים שָׁנָה עַל שְׁנוֹתָיו. מה הטעם שהוסיפו לו דווקא עשרים ושנים שנה?
- ח. וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפָר תְּרוּעָה בַּחֲדָשׁ בְּעֶשְׂרוֹ לַחֲדָשׁ בְּיוֹם הַכַּפָּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אַרְצְכֶם. (כה ט) פרש"י - ממשמע שנגמר 'ביום הכפרים' איני יודע שהיה ב'עשור לחדש'! אם כן למה נאמר 'ב'עשור לחדש'? אלא לומר לך: תקיעה ב'עשור לחדש דוחה שבת בכל ארצכם; ואין תקיעת ראש השנה דוחה שבת בכל ארצכם, אלא בבית דין בלבד. מה הטעם שתקיעת שופר אינה דוחה שבת בכל ארצכם.
- ט. וְנִתְּנִי שְׁלוֹם בְּאָרֶץ וּשְׁכֻנָּתָם וְאִין מִחֲרִיד. (כו כ) מה הטעם שעל דוד המלך ע"ה נאמר (ברכות נה: 'כל שנותיו של דוד לא ראה חלום טוב'.
- י. וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפָר תְּרוּעָה בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבָעִי בְּעֶשְׂרוֹ לַחֲדָשׁ בְּיוֹם הַכַּפָּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אַרְצְכֶם. (כה ט) מה הטעם שפתח בלשון יחיד וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפָר וסיים בלשון רבים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר.
- כ. אִם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתֵי תִשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם. (כו ג) מה הטעם דכאן לא כתיב כמו בפרשת כי תבא (דברים כח) בְּרוּךְ אַתָּה בְּעִיר וְגו' בְּרוּךְ פְּרִי בְּטָנְךָ וְגו' יצו - הנה אתה אתה הברכה באסמיה ובכל משלח ידך וגו' וכאן כתיב רק וְנִתְּנָה הָאָרֶץ יְבוּלָה וְעֵץ הַשִּׁדָּה יָמֹו פְּרִיו. ונאכלתם לחמכם לשבע וישבתם לבטח בארצכם. ולא כתיב ב'עשור פמים יותר מצרככם ותתעשרו.
- ל. אִם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתֵי תִשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם. (כו ג) מה הטעם ששלמה המלך מנה בכל העיתים את האות ל' הפועל, עַת לִלְלָתָה וְעַת לְמוֹת עַת לְטַעַת וְעַת לְעָקוֹר נְטוּעַ. חוץ מ'עַת סְפֹד וְעַת רְקוּד', מה הל' מסמלת.
- מ. אמר רבי יוחנן ארבעה מפתחות בידו של הקב"ה שלא מסר אותן לבריה בעולם, ואלו הן, מפתח של גשמים, ומפתח של כלכלה, ומפתח של קברות, ומפתח של עקרות, ולכשהוצרכו מסרן הקב"ה לצדיקים. (תנחומא פרשת ויצא סימן טו.) וסימנך מפתח.
- נ. וְאִשְׁרֵי יִגָּאֵל מִן הַלְוִיִּם וְיִצְא מִמֶּכֶר בֵּית וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בִּיבֹל. (כה ג) פרש"י - 'גאולה' זו לשון מכירה. מה הטעם שנקט לשון גאולה ולא לשון קניה.
- ס. אֵל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְנִרְאָתָה מֵאֶ-לֵהִיד וְחִי אֲחִיד עִמָּךְ. (כה לו) מה הטעם שהריבית נקראת 'נשך'.
- ס. וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשָׁב עִיר חוֹמָה וְהָיָה גֹאֲלָתוֹ עַד תֵּם שָׁנָה מִמֶּכְרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גֹאֲלָתוֹ. (כה כט) מדוע לא נוהג דין יובל ודין גאולת מוכר לאחר שנה בבתי ערי חומה כפי שנוהג בשדה אחוזה.
- ע. וַיִּדְבֹּר כִּי-הָיָה אֵל מִשָּׁה בְּהַר סִינִי לְאֹמֶר. (כה א) פרש"י - מה ענין שמיטה אצל הר סיני, ונהלא כל המצוות נאמרו מסיני? אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה וקדושתיה מסיני. לכאורה למה לימד את העניין של כללותיה ופרטותיה דווקא במצוה זו של שמיטת הארץ ולא במצוה אחרת.
- ע. וְאִם כָּל בְּהֵמָה טָמְאָה אֲשֶׁר לֹא יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לִי-הֵנָּה וְהַעֲמִיד אֶת הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַפֶּהָן. (כו יא) מה הטעם דכתיב בְּהֵמָה הַבְּהֵמָה, הו"ל 'והעמיד אותה לפני הפהן, והיא באה למעט.
- פ. לִנְכַּרִי תִשְׁחָד וְלִאֲחִיד לֹא תִשְׁחָד. (כג כא) אסר הרבית מישאל גם בעשה. ודעת הרמב"ם ז"ל שזו מצוות עשה, וחשבה מכלל רמ"ח מצוות עשה. (ר בחי) כיצד נאמר על עובדיה הנביא (מ"א יח ג) וְעַבְדֶּיהוּ יָהִי בְּרָא אֶת יְ-הוָה מֵאֵד, כיצד לזה כסף מיהורם בן אחאב שהיה מלווהו ברבית.
- צ. וְכָל מַעֲשֵׂר בָקָר וְצֹאֵן כָּל אִשָּׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֵּׁבֶט הָעֵשְׂרִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לִי-הֵנָּה. (כו לב) ידוע, כי עשרה הרוגי מלכות הם עונש שהתחייבו השבטים במכירת יוסף - וְגַנֵּב אִישׁ וּמִכְרוֹ וְנִמְצָא בְּיָדוֹ מוֹת יוֹמָת (שמות כא טו). וקשה, הרי היו רק תשעה אחים במכירה, ולמה יש עשרה הרוגי מלכות? ועוד, למה המתין הקב"ה עד דורו של רבי עקיבא, וכי בכל הדורות שקדמו, של שופטים, נביאים ואנשי כנסת הגדולה, לא היו כמותם?
- ק. וְכָל מַעֲשֵׂר בָקָר וְצֹאֵן כָּל אִשָּׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֵּׁבֶט הָעֵשְׂרִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לִי-הֵנָּה. לֹא יִבָּקֵר בֵּין טוֹב לְרַע וְלֹא יִמְרְנוּ וְאִם הֵמָּר יִמְרְנוּ וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל. (לב ג) מה הטעם שחזרה התורה דין תמורה גבי מעשר בהמה, וכבר כתוב לעיל בכל הקרבנות. דכתיב (כו י): לֹא יִחַלְקֶנּוּ וְלֹא יִמִּיר אֹתוֹ טוֹב בְּרַע אוֹ רַע בְּטוֹב וְאִם הֵמָּר יִמִּיר בְּהֵמָה בְּהֵמָה וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ.
- ר. וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ וְנִרְאָתָה מֵאֶ-לֵהִיד כִּי אָנִי יְ-הוָה אֱ-לֹהֵיכֶם. (כה יז) במדרש (ילקוט"ש בהר תרס"א) רבי עשה סעודה לתלמידיו הביא לפניו שלשונות רכין ולשונות קשין התחילו בוררין את הרכין ומניחין את הקשין, א"ל בני כך יהא לשונכם רך אלו עם אלו לפיכך משה מזהיר את ישראל וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ. עם אותו עם שאתך בתורה ומצוות. המדרש צריך ביאור, כיון שהיה דעתו להראות להם שיהיה לשונם רך, מדוע הביא להם את הלשונות הקשים? היה לו להביא אך ורק את הלשונות הרכים ולומר להם לשונכם יהא רך כמו לשונות אלו.
- ש. וְחֹשֶׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכְּרוֹ וְהַשִּׁיב אֶת הָעֶדָף לְאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר לוֹ וְשִׁב לְאֲחֻזָּתוֹ. (כה כז) פרש"י - פָּהָה שְׁנֵים הָיוּ עַד הַיּוֹבֵל? כָּךְ נֶכֶד. וּבִכְמָה מִכְרְתִּיהָ לָךְ? כָּךְ נֶכֶד. עֲתִיד הָיִיתָ לְהַחֲזִירָה בַּיּוֹבֵל, נִמְצָאתָ קוֹנֶה מִסְפַּר הַתְּבֹאוֹת כְּפִי תִשְׁבּוֹן שֶׁל כָּל שָׁנָה. אֲכַלְתָּ אוֹתָהּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים אוֹ אַרְבַּע, הוֹצֵאתָ אֶת דְּמִיתָהּ מִן הַחֲשׁוֹב וְטוֹל אֶת הַשָּׂאָר. וְהָיוּ 'וְהַשִּׁיב אֶת הָעֶדָף' - בְּדָמִי הַמִּקָּח עַל הָאֲכִילָה שְׁאֲכַלְתָּ, וְיִתְּנֶם לְלוֹקָח. מדוע לא נאמר 'וחישוב את השנים הנותרות עד היובל'. שהרי את שווי השנים שנותרו צריך הגואל לתת לקונה, מדוע הוצרך הכתוב להזכיר את השנים שהיו ברשות הלוקח.
- ש. אִף אָנִי אֵלָּךְ עִמָּם בְּקָרִי וְהִבֵּאתִי אֹתָם בְּאָרֶץ אֲבִיבָהֶם אוֹ אֵז יִכְנֶעַ לְכֶם הָעֶבֶר וְאֵז יִרְצוּ אֶת עֵינֵם. (כו מא) בעבור שתי מצוות אלו אם יחזרו בתשובה הקב"ה ירחם עליהם וְאֵז יִרְצוּ אֶת עֵינֵם. והם רמוזים בתיבות או אֵז.
- ת. וּבְשָׁנָה הַשְּׁבִיעִת שְׁבַת שְׁבַתוֹן יִהְיֶה לְאָרֶץ שְׁבַת לִי-הֵנָּה שְׁדֶּךָ לֹא תִנְרַע וְכָרְמָךְ לֹא תִנְרַע. (כה ד) כתיב הַשְּׁבִיעִת מלא. וכן בפרשת משפטים (שמות כג יא) וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטָה וְנִשְׁמָטָה וְאֲכָלוּ אֲבִינֵי עִמָּךְ. מה הטעם דגבי עבד עברי כתיב (שמות כא ב) וּבְשָׁבִיעִת יִצֵּא לְחֻפְשִׁי חֲנָם - בכתבי חסר.
- ת. וְנִתְּנִי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם. (כו ד) אמרו חז"ל (משנה - ברכות ה ב) מְנַפְרִינֵן גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים - בְּתַחֲתֵת הַמָּתִים. היינו שמזכירים 'משיב הרוח ומוריד הגשם' בברכה השניה של תפילת שמונה עשרה. הטעם שנקראת ירידת הגשמים 'גבורות גשמים' לפי שהיא אחת מגבורותיו של הקב"ה. ויש להבין מדוע העדיפו לשון גבורה על פני גדולה וכיו"ב? מה ההבדל בין גדולה לגבורה.

תשובות

- א. אימהות בא לרבות - אין לי אלא אבות, אימהות מניין? תלמוד לומר **אֵת**, ואין 'אֵת' אלא אימהות שנאמר (בראשית מט, לא) **שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת אֲבֹתָם וְאֵת שָׁרָה אִשְׁתּוֹ**. (ספרא)
- ב. בית דין בלבד תלוי היובל, ואילו ספירת העומר תלוי בכל ישראל לפיכך כתיב **וּסְפַרְתֶּם לָכֶם בלשון רבים**, כל אחד ואחד. (עטרת זקנים) *
- ב. בהמה, מרגלית, ספר, פר"ח **בְּמִסְפָּר**, וכתיב **וְלֹא תוֹנוּ** בהונאת ממון כתיב. (ילקוט האזכרי) ואין הלכה כרבי יהודה.
- ג. גאווה והתפארות יש בזה לפי שרוצה המקדיש שידברו הכל על נדיבות לבו ושיראו באצבע על שדה זו או בית זה שהקדיש פלוני לשמים ויצא מביתו לגור באשר ימצא. ואף שאח"כ יגאל אותה לעצמו לא יפסק הדיבור. משא"כ אם הקדיש כסף סתם. ואלה שיבחרו בדרך הפרסום וההתפארות הם ראוים לקנס של הוספת החומש. **א"נ** לפי שצריך להטריח את הכהן ואת הגזבר ואת השמאים להעריך את הבהמה ואת הבית וכדומה. (אזנים לתורה)
- ד. דרך האשה ללדת ילדים ולכן ערכה עולה בחמישה שקלים ועומד על שלושים שקלים. (אברבנאל) *
- ה. הבטחה היא שאם תשמרו שמיטה אז תזכו ש-שש שנים תזרע שָׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר פְּרִמָּה וְאַסְפֹּתָ אֶת תְּבוּאָתָהּ. ובשביעית תשמטנה אבל אם לא תשמור שמיטה לא יהיה לך שש שנים לזריעה. ואמרו חז"ל (מכילתא משפטים) בזמן שישראל עושין רצונו של מקום שובתים אחת לשבע שנים ובזמן שאין עושין רצונו של מקום עושים ד' שמיטות בשבוע (בשבוע שנים). כיצד נרה שנה וזורעה שנה נרה שנה וזורעה שנה נמצאו עושין ד' שמיטות בשבוע. היינו שהקרקע אינה נותנת פירות אם זורעה רצופין וצריך להפסיק כל פעם שנה. **א"נ** לא הכנסתי אתכם לארץ אלא ע"מ שתקבלו עליכם מצות שביעית, ואז תזכו ל-**שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךְ**. (טעמא דקרא)
- ו. **וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשְׁבּוּ**. (כה י) מכאן דרשינן דעבד עברי כהן אינו נרצע מפני שנעשה בעל מום, ונפסל בכך לעבודה במקדש. (קידושין כא:) ואנן בעינן **אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ** למוחזק שבמשפחתו. (מושב זקנים) שחזור לכל הדברים שמשפחתו החזיקה בהם קודם. ואם בזמן עבודתו נעשה הכהן בעל מום, נמצא שכאשר הוא משתחרר אינו יכול לחזור למשפחתו ולחזקת עבודתו במקדש כפי שהיה קודם.
- ז. זכות מעכבת את המיתה שלושה חודשים - (למדים מפרשת סוטה - סוטה כ.) ואמרו חז"ל (בב"ב ט:) הנותן פרוטה לעני - מתברך בְּשֵׁשׁ בְּרָכוֹת, וְהַמְפִּיֵּסוֹ בְּדָבָרִים - מתברך בְּאַחַת עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת. בנימין הצדיק פייס את האלמנה בדברים שאמר לה: הַעֲבֹדָה, שְׂאִין בְּקוֹפָה שֶׁל צִדְקָה כְּלוֹם, מגיעות לו 11 ברכות, היינו זכויות, שכל אחת מהן מעכבת את גזר הדין 3 חודשים, ויחדיו עולות לסך 33 חודשים. ומכיון שהחיה 8 נפשות, ובעד כל אחת מגיעים לו 33 חודשי חיים, הרי שבסך הכל זכה לעוד 264 חודשים, שהם 22 שנה. (פניני הגר"א) *
- ח. חכמה ואומנות היא, ואינה מלאכה ואינה בגדר איסורי המלאכה. ואין איסורה מן התורה וחכמים הם שגזרו בדבר הזה: מכיון שהכל חייבין בתקיעת שופר, ואולם אין הכל בקיאות בתקיעת שופר כיצד לתקוע, גזירה שמא יטלנו את השופר בידו וילך אצל הבקי ללמוד, ושמא ישכח ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים בשבת, ונמצא מחלל את השבת. ולכן גזרו שלא יתקעו בשבת. (ראש השנה כט:) וקרא אסמכתא בעלמא. (מושב זקנים)
- ט. טרוד היה במלחמותיו והן גזלו את מנוחתו אפילו בשנתו בלילות. (כלי חמדה)
- י. ירושלים תחילה בבית הדין ואח"כ בכל מקום. (עטרת זקנים)
- כ. כלל ישראל נתן להם ברכה של עשירות בפרשת כי תבוא. כאן מיירי בתלמיד חכם כמ"ש שְׁתִּתֵּי עֲמָלִים בְּתוֹרָה. ולהם הברכה המעולה שיהא להם כל צרכם לא פחות ולא יותר לפי שתלמיד חכם שיש לו יותר מצרכיו אין זו ברכה כי זה מבטלו מתלמוד תורה. (טעמא דקרא)
- ל. לימוד התורה מסמלת האות ל' - גובהה הרב מסמלת את החשיבות הרבה שיש ללימוד זה. דרשו חז"ל (כתובות יז.) מבטלין תלמוד תורה להוצאת המַת וְהַקִּנְיָן פְּלֹה. הרי שלושה וחתונה יותר חשובים מלימוד תורה, ולכן בעת **סְפוד** של הוצאת המת ובעת **רְקוד** של הכנסת כלה אין האות ל'. (הגר"א)
- מ. מ'טר, פ'רנסה, ת'חיה, ח'יה [כינוי לילולת] ר"ח **מפתח**. *
- נ. נחלה אין ללויים בישראל דכתיב (דברים יב) **וְנָחֳלָה לֹא יִהְיֶה לוֹ בְּקֶרֶב אָחָיו** וכל מה שיש להם היה מישראל. נמצא שכל הלקוח מהם כאילו גואלו לפי שמתחילה היתה שלו. (חזקוני, עטרת זקנים)
- נ. נושך כנחש - שבתחילה לא תורגש כנחשו, ואחר כך תגיע עד הלב וממית, כנושך הצפעוני. (אברבנאל) **נושך** בגימטריא **זה נחש** (370) (בעה"ט)
- ס. סכנה היא - שאם במשך חמישים שנה היו נמכרים הרבה בתים ובשנת היובל יבואו לעיר אנשים חדשים שלא היו בה במשך חמישים שנה, ובמצב זה לא יוכלו תושבי העיר להגן עליה מפני האויבים, לפי שלא יכירו היטב את דרכי העיר וגם לא היה להם קשר ואיגוד כי אינם מכירים זה את זה ויקשה עליהם להתחזק יחד כנגד האויבים, מפני כן אין מכירת בתים בערי חומה חוזרת ביובל. (משך חכמה) *
- ע. עיקר השמיטה הוא שנדע כי **לִי-הִנֵּה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהָ** (תהלים כד), רק שנתן אותה לבני אדם, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות לה) **כָּל הַנֶּחֱנֶה מִן הָעוֹלָם הֵנָּה בְּלֹא בְרָכָה** פֶּאֱיִלוּ נִהְיָה מִקְדָּשֵׁי שָׁמַיִם, שְׁנֵאמַר: "לִהִי הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהָ", וְכָתִיב "הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לִהִי וְהָאָרֶץ נָתַן לְבָנִי אָדָם!" לֹא קָשִׁיָּא כָּאֵן קוֹדֶם בְּרָכָה כָּאֵן לְאַחַר בְּרָכָה. לומר לך כשם שהשמיטה כללותה שהיא **תְּשַׁמְטָנָה וְנִשְׁתַּתָּה** (שמות כג) ופרטותיה שהוא **נֶאֱכָלוּ אָבִירָיו עִמָּךְ** (שם) נאמרו מסיני, ואפילו שהוא מצוות שבין אדם לחבירו שהיא גמילות חסדים בעלמא, אפילו הכי היא מסיני, הכי נמי כל המצוות שבין אדם לחבירו הם מסיני ולא מצוות אנשים מלומדה, אלא הכל מאת ה' יתברך. (תורת משה' להחת"ס) *
- ע. עופות עצים לבונה וכלי שרת אינם נפדים. לכך כתיב **וְהַעֲמִיד אֶת הַבְּהֵמָה דווקא הבהמה נפדת לפני הַפֶּהָן**. (ספרא)
- פ. פיקוח נפש היה - מפני שהיה רעב גדול ומתו אנשים רבים מרעב, ועובדיה לוח כסף כדי לפרנס את הנביאים שלא ימותו ברעב, ולא היה מי שילוהו חוץ ממנו ולא רצה להלוותו בלי ריבית, ופיקוח נפש דוחה כל התורה כולה, והיה מותר לו ללוות בריבית אפילו לצורך עצמו. (ויאמר אברהם)
- צ. צירפו השבטים את הלוות"ה. כיון שכן, לא היתה אפשרות להענישם, כי איך אפשר להענישם אם הקב"ה היה שותף בענין, ואת מי אפשר להעניש במקומו? עד שהגיע רבי עקיבא ודרש **אֵת י-הִנֵּה א-לֵהִיךָ תִּירָא** לרבות תלמידי חכמים, - הושווה בזה תלמיד חכם להקב"ה, את ר' עקיבא שדרש זאת, הכניסה השכינה במקומו, ועכשיו כבר אפשר להעניש עשרה צדיקים במקום העשרה שהיו במכירה. (ר' שמשון מאוסטרופלי) *
- ק. קדוש מאליו העשירי, אפילו אם קראו תשיעי. וס"ד שיכול להחליפו שהוא הקדש בטעות שלא נתכוין לזה לכך אמרה תורה **וְלֹא יִמְיָרְנוּ** וקנסוהו שהוא ותמורתו יהיה קודש. (טעמא דקרא) *
- ר. רשעים צריך להשתמש בלשון קשה. וכן כתיב על מלך המשיח (ישעיה יא ד) **וְהָיָה אָרֶץ בְּשֹׁבֵט פִּי וְתִרְגֹּמוּ וְיִמְחֵי חִיָּבִי אֶרְעָא בְּמִימְרָ פּוּמִיָּה**. וכן שאול המלך שהיה רך לכל נענש (ש"א טו כד) **כִּי יֵרָאִי אֶת הָעָם וְאֶשְׁמַע בְּקוֹלָם**. הביא רבי לתלמידיו גם לשונות קשים להראותם דפעמים צריך התלמיד חכם גם לדבר קשות, לפיכך אמר **וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ** דייק 'עמיתו' שאיתך בתורה, אבל כנגד החוטא והרשע **וְיָרֵאתָ מֶאֱ-לֹהֶיךָ** תדבר קשות אם הדבר צריך, ואמר **כִּי אָנֹכִי י-הִנֵּה א-לֵהִיכֶם**, דייק ה' שהוא מדת הרחמים, ואלוקים הוא מדת הדין לענוש החוטא, כך צריך להיות ת"ח. (אמרות ה')
- ש. שווים כל השנים משעה שמכר עד היובל, ואין חילוק בין השנים הראשונות לאחרונות. אף שהדבר ידוע שבשנים הראשונות שעמדה בידי הלוקח שוויה רב יותר מהשנים האחרונות, מ"מ אין מנכה לו מהדמים אלא חלק יחסי ממה שהיתה אצלו בפועל ואת השאר מחזיר. וזהו **וְחָשַׁב אֶת שְׁנֵי מִקְרָיו**. (פנים יפות, העמק דבר)
- ש. שבת שהוא ביום השביעי כמנין **אז** ובעון מילה שניתנה לשמיני כמנין **אז**, אם יחזור בתשובה ויקיימו אותם יִפְנֶעַ לְכֶבֶם הָעָרֶל וְאֵז יִרְצוּ אֶת עֶוְנָם. (הרא"ש דעת זקנים)
- ת. תוספת שביעית יש בשמיטה לפניה ולאחריה ולכן כתיב מלא. אבל גבי עבד עברי אין דין תוספת לכך הוא כתיב חסר. (טעמא דקרא)
- ת. תמיד בלי הפסק כמו הילוך השמש, לא ניכרת בו גבורה מיוחדת אבל בהחלט רואים את גדולת ה'. גשמים שיורדים לפרקים אין הבריות רגילים בו וזהו גבורת ה'. הסיבה שנקרא 'גבורות גשמים' כי הם מגלים את גבורות ה' יותר מכל הבריות שברא. היות ואינם על פי דרך הטבע, גם תחית המתים מודים הכל שהיא מעל הטבע שהרי לא יתכן שאדם הנרקב מזמן רב ישוב לחיות, לכך צרפום יחד להזכיר 'מוריד הגשם' בברכת מוהיה המתים כי שניהם מראים על כוחו וגבורתו של הקב"ה. (פניני הגר"א)

מקורות / חידודון *

- ב. **וְסִפְרָתָּ לָךְ שִׁבְעַת שָׁנִים** לפי שאין כאן אלא ספירה אחת והיא בבי"ד אין צריך לברך, אבל עומר דכתיב ביה שתי ספירות אחת בפרשת אמור ואחת בפרשת ראה אחת לבי"ד ואחת לצבור, צריך לברך. (חזקוני)
- ד. והתחיל באדם ואמר **וְהָיָה עֲרֹכְךָ הַזֶּכֶר מִכֵּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן שְׁשִׁים שָׁנָה וְהָיָה עֲרֹכְךָ חֲמִשִּׁים שָׁקֶל כֶּסֶף בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ**. הזכיר ראשונה החלק אשר מבין עשרים ועד בן ששים כי הוא עקר חיי האדם אשר בו בא לכלל אנשים ועובר על הפקודים לצאת ולבא לכל דבר. ושיעור שיהיה ערך הזכר השלם הזה חמשים שקלים. והנקה בזה הזמן עצמו שלשים. ולמדך שערך הנקה סתם הוא שלשה חומשי ערך הזכר. ולזה בהיותם מבין חדש ועד בן חמש שנים לפי שאז לא ישוו כלום באשר הם שם רק מצד שיקווה מהם בעתיד לזה היה אז ערכם זה לזה הערך העתידי הזה עצמו שהוא הערך השלם והיה ערך הזכר חמשה וערך הנקה שלשה. אמנם אחר עברם מהששים כבר ירד הזכר משווי לפחות משלישו עד שעמד בחמשה עשר שקלים. אמנם הנקה לא פחתה רק עד השליש לבד ועמדה על עשרה כי הוא מבואר כי בהיותם על הזמן ההוא תועיל האשה לפי עניינה ושימושה יותר ממה שיועיל הזכר לפי מה שהוא וכמו שאז"ל (ערכין י"ט). סבא בביתא פחי בביתא סבתא בביתא סימא טבא בביתא. אמנם מה שיקשה מאד בסדר הערכים האלו הוא בערכם מחמש שנים ועד עשרים שהעריך הזכר בעשרים שקלים שהוא יותר משליש ערכו השלם שלשה שקלים ושליש. והנקה בעשרה שקלים שהוא השליש לבד. עם מה שהוא ידוע מעצמו שהנקה מבת שבע ועד בת עשרים היא יותר שלמה במינה מהאיש למינה והיה ראוי שבזמן ההוא יהיה ערכה יותר קרוב אל ערכה השלם מערך הזכר אל ערכו השלם כל שכן שלא תגרע אלא שיש להשיב ולומר כי לפי שהזמן ההוא בנקה יכלול עקר השנים אשר זכתה התורה (כתובות מ"ו). לאב בה במעשה ידיה וכל שבח נעורים גם כי יכול למכרה ולאכול את כספה עד שתגדיל ותבא לכלל גדלות הנה אם כן כבר היתה דוגמת הבית או השדה שיש עליו משא שום מס או חכירות שאין דמיון שוין אל אשר הוא נקי וחפשי אשר לא יעבור עליו לכל דבר. ובבחינה זה כבר היתה עמידה על שליש שווה ערך גדול אליה ממה שיהיה לזכר הנקי והחפשי בזה שעבר מעט משלישו. (עקדת יצחק)
- ז. **טעם לכ"ב שנה** כי העושה צדקה מיוחד אותיות ו"ה בשבשם כמו שכתב הגאון חיד"א ז"ל על מאמר רבותינו ז"ל (בבא בתרא ט): דאמר ר' חמא בר' חסדא **בְּאַחַת עֶשְׂרֵה בְּרִיכוֹת עוֹשִׂי. וְהֵנָּה ו"ו ה"ה** [22] במלואם בשם ב"ן ששם הוא סוד הצדקה עולים כ"ב לכך הוסיפו לו כ"ב שנה. ועוד נראה לי בס"ד על פי מה שאמרנו בזה הקדוש וי"ש **ה' לָקֵיץ אוֹת** (בראשית ד, טו) רשם לו אות ו' במצחו כי אות ו' רומז לחיים וכמו שכתב הגאון חיד"א ז"ל ואות ו' בשם ע"ב שהוא במלוי יודין כזה וי"ו עולה כ"ב ולכן בזכות שהוא החיה כל נפשות אלו נתנו לו חיים כמנין וי"ו הרומז לחיים שהוא במלוי שם ע"ב שהוא סוד חכמה כי ידוע דהחיים הם מחכמה בסוד והחכמה תחיה בעליה. **טעם לכ"ב שנים** כי הוא החיה אשה ושבעה בניה שהיו מתים ברעב אם לא היה מפרנסם וגבי שפיכות דמים כתוב **וְגַם דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ** (בראשית מב, כב) 'וְגַם' הוא לרבות דם זרעו ואף על פי שהאדם ראוי להוליד כמה בנים מכל מקום תפסת מועט תפסת על כן נחשב לו בעבור זרעו שנים שהם זכר ונקה שהוא קיום פריה ורביה ונמצא שבעה בנים יולידו י"ד והם עצמם שבעה הרי כ"א ועם האלמנה הרי כ"ב לכן הוסיפו לו כ"ב שנים כנגד זה. (בן יהודה – בב"ב ט:)
- הצדקה היא אחד ממעשרי הגזירה** כדאמרין פ"ק דר"ה והוסיפו לו כ"ב שנים דמצינו שהן נקראות שנים מועטות ברבקה שאמרה ליעקב (בראשית כז מד) **וְיִשְׁבַּת עִמּוֹ יָמִים אָחָדִים** וגו' דהיינו מועטים כפרש"י והוא נתעכב שם עד בואו לאביו כ"ב שנים. (חידושי אגדות – שם)
- הוסיפו לו כ"ב שנים**. נראה משום דפרש"י **קוֹל דְּמִי אֲחִידָה צִעֲקִים** – דְּמוֹ וְגַם נִדְרָשׁ (בראשית י) וא"כ מכ"ש לענין הטובה שמחשבי' לו זרעותיו ויען כי מצות פריה ורביה היא לכל הפחות בן א' ובת א'. וא"כ האשה ו"ו בניה וי"ד בני בניה שראוי' להוליד ה"ל כ"ב נפשות הוסיפו לו בעה"ז כ"ב שנים ועיקור שכרו שמור לעה"ב בלי ספק. (חידושי חת"ס – שם)
- ואפשר דבנימין הצדיק אלו השנים היו קצובים לו ומ"ש על שנותיו לאו דוקא ומשום הכי הצדקה פשוטה לא היתה מצלת. ומה גם דהצדקה המעולה נותנה ואינו יודע למי נותנה וכו' ואז הוא דמצלת ממיתה משונה וכמו שאמרנו לעיל והכא לא היה בחינה זו ולכן אתו עלה מצד שקיים כמה נפשות. ולכן הוסיפו לו מן השמים תוספת ממש כ"ב שנה. ואפשר דמספר זה כנגד העושה צדקה דמתברך בששה ברכות המפייסו ב"א הם טו"ב. ובחינה ה' שהיא השכינה דע"י הצדקה מיחדה עם דודה הם כ"ב. (פתח עינים – שם)
- מ. מפתח של גשמים מסר לאלהיו, שנאמר אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי (מלכים א' יא), מפתח של כלכלה מסר לנח, שנאמר ואתה קח לך מכל מאכל אשר יאכל, מפתח של קברות מסר ליחזקאל, שנאמר ואמרת אליהם העצמות היבשות (יחזקאל לו ד), ומפתח של עקרות מסר לאלישע, שנאמר למועד הזה כעת חיה את חובתך בן (מלכים ב' ד טו).
- ומנין שלא מסר הקב"ה לבריה בעולם, אלא הוא בעצמו פותח אותן, מפתח של גשמים, שנאמר **יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמיים לתת מטר ארצך** (דברים כב), מפתח של כלכלה, שנאמר **פּוֹתַח אֶת יָדְךָ** (תהלים קמה טז), ומפתח של קברות, שנאמר **הִנֵּה אֲנִי פּוֹתַח אֶת קַבְרוֹתֶיכֶם** (יחזקאל לו יב), ומפתח של עקרות מנין, ממה שכתוב בענין ויזכר א-להים את רחל ויפתח את רחמה. (נחומא ויצא טז)
- ויאמר, למועד הזה כעת חיה, אתי, (את), חֲבֹקֶת בֶּן**. (מ"ב ד טז) 'חיה' – כן נקראת היולדת ובדברי רבותינו ז"ל (יומא עג ב) **וְהַסֵּה תִנְעָלָה אֶת הַסֶּנְדֵּל**. (מצודת ציון)
- 'למועד הזה כעת חיה' – רצה לומר לזמן הבא כעת הראויה להיות חיה רוצה לומר יולדת והיא ככלות תשעה חדשים שהם ימי הרייון. (מצודת דוד)
- ס. **בית מושב עיר חומה** כיון שהעיר מוקפת חומה אין קרקע הבית עומד לזריעה לעולם והקבי"ה לא גזר להחזיר ביובל רק בקרקע שחיות האדם תלויה בו. ד"א סתם הקונה בית בעיר חומה לעולם הוא קונה כי בבית אחרים אין אדם עשוי להתישב יפה ולעשות בו שום בנין לפיכך כתב בו לא יצא ביובל, אבל שדה ובתי החצרים שאדם רגיל ליקח באריסות ובחכירות כתוב בו ויצא ביובל. (חזקוני)
- בעבור שממכר ביתו של אדם קשה בעיניו מאד, ויבוש ממנו בעת שימכרו – רצתה התורה שיגאלנו בתוך השנה הראשונה. ובעבור כי האדם לשדה נעבד, וממנו יצא לחם למחיתו – רצה שיצא השדה ביובל. אבל הבית, לאחר האוש, ששינה דירתו ועמד שנה בבית אחר, לא יזיק לו, כי לא תמעט מחיתו אם יחלט. ובתי החצרים עשויים לשמירת השדות, ולהיותם מושב לעובדי האדמה, ועל כן דינם כשדה הארץ. (הרמב"ן)
- ע. ואולי כי לצד שהזכיר מתנת הארץ דכתיב **אֲשֶׁר אָנִי נָתַן** דקדק לומר **בְּהַר סִינִי**, לומר כי מחמת הר סיני פירוש מה שקיבלו בו היא שנגמרה המתנה, שעל מנת תורה נתן ה' את הארץ. עוד על פי מאמר הגמרא (מסכת עבודה זרה דף כ). ופסקו רמב"ם בפרק ג' מהלכות זכיה וזה לשונו 'אסור לתת לעכו"ם מתנת חנם' ע"כ. ואם כן ישראל קודם שקבלו התורה דינם כעכו"ם ואחר קבלת תורה יכול ליתן להם, לזה אמר **בְּהַר סִינִי** שבזה יוכל לומר **אֲשֶׁר אָנִי נָתַן לָכֶם**. (אוה"ח)
- צ. דבר זה מרומז בפסוק **וְכָל מַעֲשֵׂר בָקָר וצֹאֵן ר"ת** וידעו כולם למה מת עקיבא שהיה רועה בקר וצאן, **כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר** כל אחד מתשעה הרוגי המלכות **תַּחַת הַשֶּׁבֶט** הוא במקום תשעת השבטים, **הַעֲשִׂירִי** רבי עקיבא **יְהִי קֹדֶשׁ לִי-הֵנָּה** הוא במקום הקב"ה. (ר' שמשון מאוסטרופולי)
- ק. **ועוד י"ל** – דסלקא דעתך דלא שייך בו תמורה כיון שאין מתנדבים מעשר בהמה, ואם אחד יאמר על בהמה הרי זו מעשר בהמה לא אמר כלום כיון שאינו עשירי, קמ"ל דכאן גזירת הכתוב שנתפסה בתמורה ונוהג בה דין מעשר בהמה שנאכלת לבעלים. (טעמא דקרא)

שבעים פנים לתורה, לעיתים תהיה יותר מתשובה אחת
 התשובות אינם להלכה למעשה, הערות והארות יתקבלו בברכה
לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל
ramnadlan018@gmail.com לקבלת העלון במייל ניתן לפנות לכתובת